

บทที่ ๓

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมอญบางชั้นหมากและแนวคิด การรื้อฟื้นวัฒนธรรม (Culture Revitalizing Movement)

ประเพณีเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในสังคมและเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าสังคมนั้นได้มีรากฐานและ
พัฒนาการมาอย่างยาวนาน พระยาอนุนานราชชน (เสฐียรโกเศศ) อธิบายคำว่าประเพณีว่า คือความ
ประเพณีที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใคร
ในหมู่ประพฤติดอกนอกแบบก็ผิดประเพณีหรือผิดจารีตประเพณี (พระยาอนุนานราชชน, ๒๕๑๔)

พจนานุกรมภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔) ได้กำหนด
ความหมายประเพณีไว้ว่า ชนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกค่าต่างๆ ออกได้เป็น

ชนบ หมายความว่า ระเบียบแบบอย่าง

ธรรมเนียม หมายความว่า ที่นิยมใช้กันมา

เมื่อนำมารวมกันแล้วจะมีความหมายว่าความประเพณีที่คนส่วนใหญ่ ยึดถือเป็นแบบแผน และ
ได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อไป ได้ประพฤติปฏิบัติตามกันต่อไป โดย
สรุปแล้วประเพณีหมายถึงระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่คนในสังคม
ยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆ ผ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคม
ระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอยู่อย่างเดียวกันและมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะ
ท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่
เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น

ความเป็นมาของประเพณี

ประเพณีมีป้อมเกิดมาจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ที่คนคิด เอกลักษณะ ค่านิยม โดยความเชื่อของ
คนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้นๆ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดย
ไม่ทราบสาเหตุต่างๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนน้อมร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะ
ช่วยได้พอกภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยการทำพิธีบูชาเพื่อเป็นสิริมงคล
แก่ตนเอง ตามความเชื่อ ความรู้ของตนเมื่อความประเพณีนั้นคนส่วนรวมสังคมนั้นยึดถือปฏิบัติเป็นธรรม

เป็นเรื่องที่ทุกคนควรทำแม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญแต่อาจถูกตำหนิว่าเป็นคนไม่ได้
รับการศึกษา ไม่มีมารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ

ส่วนคำว่าวัฒนธรรมนั้นมีความคล้ายคลึงกับคำว่าประเพณี จึงมักใช้รวมว่าวัฒนธรรมประเพณี
โดยศัพท์มาจากคำว่า วัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้ความหมาย แนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวกับ
"วัฒนธรรม" ไว้ดังนี้ (อมรรัตน์, อ้างใน <http://www.culture.go.th/study.php?YY=2548&MM=5&DD=16>)

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานับแต่เกิดจนตาย และมีความหมายหลายนัย
มีผู้ให้ความหมายและประเด็นแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมดังนี้

"วีระ บำรุงรักษา อธิบายว่า "วัฒนธรรม" เป็นคำที่เกิดขึ้นในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น
นายกรัฐมนตรี ซึ่งได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ โดยมาจากคำเดิมภาษาอังกฤษคือ "Culture" ซึ่งใน
ตอนแรกพระมหากษัตริย์แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า "ภูมิธรรม" แต่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิป
พงศ์ประพันธ์ ทรงเล็งเห็นว่าคำว่า "ภูมิธรรม" มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ท่านทรงมีความ
ประสงค์ให้คำนี้มีความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปล
ใหม่เป็น "วัฒนธรรม" และได้มีการนำมาใช้สืบต่อมาจนปัจจุบัน ซึ่ง "Culture" นี้มาจากรากศัพท์ภาษา
ละตินว่า "Cultura" มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝัง
อบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ส่วนคำว่าวัฒนธรรมเป็นคำสาละระหว่างบาลีสันสกฤต มาจาก
คำว่า "วัฒนธรรม" ที่มีความหมายว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง ส่วนคำว่า "ธรรม" ในที่นี้หมายถึงกฎ ระเบียบ
หรือข้อปฏิบัติ ซึ่งเมื่อรวมความแล้ว คำว่า "วัฒนธรรม" น่าจะหมายถึง ความเป็นระเบียบ หรือข้อปฏิบัติที่
ทำให้เจริญรุ่งเรือง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีผู้รู้ได้ให้ความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" อย่างหลากหลาย
ยิ่งไม่ว่าในต่างประเทศหรือในประเทศ เช่น

Taylor กล่าวว่า "วัฒนธรรม" เป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ
ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถอื่นๆที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

Encyclopedia of Social Science ได้อธิบายคำว่า "วัฒนธรรม"ว่า เป็นคำที่ใช้ในวิชา
มานุษยวิทยาสมัยใหม่ และในด้านสังคมศาสตร์ หมายถึง มรดกสังคม เป็นลักษณะเฉพาะในกา
ดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวว่า "วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญออก
งามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็น

แค่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ่งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญอกงาม และความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง”

พระยาอนามานราชชน ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้นสร้างขึ้นเพื่อความเจริญอกงามในวิถีของส่วนรวม ถ่ายทอดกันไว้ เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มีมนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้ลึก ความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า สิ่งที่ทำความเจริญอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมชาวเขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ประยุตโต) ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” เป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรคภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวสั้นๆได้ว่า วัฒนธรรมคือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง

นักวิชาการด้านวัฒนธรรมเช่นสาโรช บัวศรี กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่างๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรคขึ้นในสมัยเราเอง (ได้แก่ศิลปกรรม มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ การกีฬาและนันทนาการ และคหกรรมศาสตร์)

ประเวศ วะสี กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจจิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

นิคม มุสิกคามะ ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” คือวิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกัน จนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ

อนึ่ง พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ส่วนความหมาย “วัฒนธรรม” ตามแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมพ.ศ. ๒๕๒๙ กล่าวว่า “วัฒนธรรม”คือ วิถีชีวิต เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึก นึกคิดในสถานการณ์ต่างๆที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถแก้ไขและชวยซึ่งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม

เลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือ เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังว่า “วัฒนธรรม” คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่ง สังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญ งดงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนว เดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากรอดีต หรืออาจเป็น สิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจจะรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หาก สมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น และในพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึง ความเจริญองงาม ซึ่งเป็นผลจาก ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น ๓ ด้านคือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่ง ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถ เรียนรู้และก่อให้เกิดพฤติกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม อันควรถ้าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พิ้่นฟู ถ่ายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และ แลกเปลี่ยน เพื่อสร้างดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้ มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

คณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา (The World Commission on Culture and Development) ได้นำเสนอรายงานเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Our Creation Diversity) ต่อที่ประชุมสมัชชาสามัญของยูเนสโก เมื่อตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ว่า วัฒนธรรม เป็นปัจจัยใน การถ่ายทอดพฤติกรรม และพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ เสรีภาพ และความเป็นผู้ตื่นตัวต่อ ความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอยู่เสมอ และว่า วัฒนธรรม คือ พลัง จิตสำนึก อารมณ์ ความรู้และ ความหลากหลายสำหรับชุมชนและสังคม ดังนั้น ปัญหาท้าทายมนุษยชาติปัจจุบัน คือ การปรับวิถีชีวิต ให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต โดยเฉพาะการปรับ แนวคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่ การจัดระเบียบสังคมใหม่ และการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทั้งหลายบน พื้นฐานมิติทางวัฒนธรรม”

กล่าวโดยสรุป “วัฒนธรรม” หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ของคนในสังคมนั้น ตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนบส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการ แสดงถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากเอกชน หรือคณะบุคคลทำเป็นต้นแบบ แล้วต่อมากันส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่แก้กับปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิด

ความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาท้องถิ่นหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

วัฒนธรรม อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสี่ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ เรื่องศาสนา ศิลปะ วรรณคดี กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ส่งเสริมในเรื่องจิตใจ

ส่วน UNESCO ได้แบ่ง "มรดกวัฒนธรรม" ออกเป็น ๒ ส่วนคือ Tangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ และ Intangible Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิต

นอกเหนือจากความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีข้อคิดเห็นของพระยาอนุমানราชชนนีเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่น่าสนใจหลายประการ คือ พระยาอนุমানราชชนนีมองว่า วัฒนธรรมของชนชาติใด เมื่อมีความเจริญสืบต่อกันมานาน แล้วหยุดชะงัก ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำสิ่งใหม่มาเพิ่มหรือต่อชีวิตให้แก่สิ่งเก่า เพื่อให้การวิวัฒนาการต่อไป สิ่งนั้นก็เสื่อมลง หรือแม้จะมีการนำสิ่งใหม่มาเพิ่มเติม แต่ไม่รู้จักสละทิ้งเก่าในส่วนที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยออก ก็เกิดอาการอยู่อ้ายเคลื่อนไหวไม่สะดวก หรือหากนำสิ่งใหม่พอกสิ่งเก่าจนหนาเกินไป ผู้ที่เกิดใหม่ก็เกิดความรู้สึกเบื่อบ่น เห็นว่ารุ่มร่าม และจะเกิดการปฏิเสธทั้งหมด วัฒนธรรมไม่ว่าของชนชาติใด ย่อมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการไปตามเงื่อนไขที่มีอยู่ และเมื่อมีการติดต่อบริการสมาคมกันระหว่างชาติต่างๆ วัฒนธรรมย่อมมีการปะปนกันมากขึ้น จนเกิดเป็นวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แรง และต้องแข่งขันกัน ถ้าชาติใดไม่รับไว้ ก็อาจเป็นอันตายในแง่ที่ว่าแข่งกับความเจริญของโลกที่รุดหน้ารวดเร็วกว่าไม่ทัน แต่การรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่ว่ามี หากเกินพอดีก็อาจจะถอนรากวัฒนธรรมเดิมของตนอันเป็นส่วนสำคัญที่คุ้มกัน อันตราย และเป็นความเจริญของชาติมาเป็นเวลาช้านานหลายปีให้ก่อนและค่อยๆ หดไป ในที่สุดก็จะทำให้หมดบุคคลลักษณะ ไม่มีความรู้พื้นฐานแห่งชาติของตนต่อไป เพราะวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ จะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีรากหยั่งลึก และมีอาการเคลื่อนไหวให้เพื่อความเจริญก้าวหน้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เปรียบได้กับต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาได้กว้างขวางก็เพราะมีรากหยั่งลึก จึงไม่โค่นง่าย ๆ แต่รากลึกอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีส่วนอื่นๆ ของต้นไม้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์เพื่อรับอากาศ แสงแดดและอาหารขึ้นจากภายนอกมาด้วย ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโต เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ที่อาจต้องรับวัฒนธรรมสากลไว้ เพื่อแทรกซึมหล่อเลี้ยงวัฒนธรรมเดิมของตนให้ก้าวหน้าไปตามสมัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากฐานของตนไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจึงจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับคนซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม โดยท่านเห็นว่าวัฒนธรรมเดิม

และวัฒนธรรมสากลที่เรียกว่าสากล นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในชาติได้รับประโยชน์ และมีความผาสุก อันได้แก่

๑. ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ต้องหวาดกลัวต่อยอันตรายหรือกลัวความอดอยาก
๒. มีความรู้สึกเป็นมิตรต่อกัน ไม่เกลียดชังริษยาซึ่งกันและกัน
๓. มีความสามารถสร้างและได้รับความบันเทิงจากสิ่งทั้งาม และสิ่งที่ไพเราะ
๔. มีความสนใจเรื่องวิชาการอันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความแพร่หลายแห่งความรู้

สำหรับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดเป็นผลดี เพราะมีลักษณะที่สืบต่อจากของเก่า ทำให้ไม่ขาดตอน เหมือนต้นไม้เดิมแต่ผลัดใบใหม่ ให้ดูแปลก แต่ถ้าวัฒนธรรมใหม่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดอยู่ในผลเสีย เพราะสูญเสียบุคลิกลักษณะเดิมของตนไป กลายเป็นชาติที่ไม่มีอดีตหรือไม่มีชาติของตนได้ต่อไป

วัฒนธรรมไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ย่อมมีทั้งส่วนดีและไม่ดีอยู่ในตัว สิ่งเก่าไม่ใช่ว่าจะไม่ดีเสียหมด ขณะเดียวกันสิ่งใหม่ก็ใช่ว่าดีไปหมดเช่นกัน ท่านว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรม สิ่งนั้นย่อมมีอายุ กล่าวคือถ้าคนยังนิยม สิ่งนั้นก็ยังคงอยู่ และยั่งยืนอยู่กับเงื่อนไขแห่งการศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ของคนด้วย สิ่งใดเป็นวัฒนธรรมเมื่อมีอายุมานาน หากไม่มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้า สิ่งนั้นก็จะมีเสื่อมความนิยม กลายเป็นความเก่าคร่ำคร่า ทันสมัย และค่อยๆตายไป หากจะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ หรือต้องการป้องกันมิให้ความเก่าคร่ำคร่าเข้าครอบงำ ก็ต้องมีสิ่งใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้แทรกซึมและประสานกับสิ่งเก่าให้กลายเป็นความพอดี สิ่งเก่านั้นก็จะมีชีวิตและมีความองงามเป็นวิวัฒนาการซึ่งอาจจะดีกว่าของเก่าก็ได้

สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเก่า แม้ดีแต่หมดอายุกลายเป็นอดีตไปแล้ว หากจะทำให้อดีตหวนคืนมาเป็นปัจจุบันคงไม่ได้ แต่ถ้าเราไม่ยกยาทิ้งขว้างวัฒนธรรมนั้น ก็อาจเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุ หรือหากจะฟื้นฟูชั่วคราว เพื่อสืบต่อชีวิตแห่งปรัมปราประเพณีอันเป็นความหลังของส่วนรวมไม่ให้ขาดตอน เพื่อให้มีสะพานเชื่อมอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ได้เห็นแบบอย่างเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงชาติภูมิอดีตของตนว่าเป็นมา และคลี่คลายมาได้อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขสิ่งในปัจจุบันที่เห็นว่าบกพร่องอยู่ ก็สามารถทำได้

พระยาอนุชาตราชชนกกล่าวกับผู้มีวัฒนธรรมระดับสูง และมีความปรารถนาให้วัฒนธรรมแห่งชาติของตนมีวิวัฒนาการไปด้วยดี คือ ผู้ที่รู้จักตนในปัจจุบัน ว่าตนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อดีและอนาคต ซึ่งเป็นกาลเวลาที่ต่อเนื่องเป็นกระแสเดียวกัน ที่ว่าหน้าที่ต่อดีคือ เป็นผู้รู้คุณ มีกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อมารุทรีที่ได้มอบมรดกมีค่า คือ วัฒนธรรมไว้ให้กับตนซึ่งเป็นทายาทผู้สืบต่อ ตนจะต้องพิทักษ์รักษาและทำมรดกนั้นให้องงามทวียิ่งขึ้นกว่าเดิม และในคราวเดียวกัน ตนก็มีหน้าที่ต่ออนาคต คือ เป็นผู้สร้างสิ่งอันดีงาม

ขึ้นไว้ เพื่อมอบเป็นมรดกของชาติ ให้แก่ลูกหลานซึ่งเป็นทายาท จะได้รับความเจริญวัฒนาต่อไป อย่าให้ลูกหลานกล่าวติได้ว่า ตนไม่ได้สร้างสิ่งไรที่ดั่งงาม มอบไว้แก่ลูกหลานเพื่อเป็นสมบัติต่อที่ให้มีชีวิตอยู่ดีต่อไป (อมรรัตน์, อ้างใน <http://www.culture.go.th/study.php?&YY=2548&MM=5&DD=16>)

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วทั้งคำว่าประเพณีและวัฒนธรรม ล้วนแต่มีความหมายในทางที่ดี ที่เจริญ หมายถึงแบบแผนที่ผู้คนในสังคมได้ปฏิบัติร่วมกันมานานแต่บรรพบุรุษ มีพื้นฐานความเชื่อของแต่ละชุมชน สังคมเป็นองค์ประกอบ และได้ปรับเปลี่ยนไปตามแต่ละช่วงเวลา วัฒนธรรมประเพณีมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความสามัคคีและความรับรู้ร่วมกันของคนในสังคมว่าเป็นอันหนึ่งเดียวกัน และเป็นเสมือนบรรทัดฐานของชุมชนด้วย นอกจากนี้วัฒนธรรมประเพณีเป็นบ่อเกิดของงานศิลปกรรมวิจิตรศิลป์ต่างๆ อีกด้วย

การรื้อฟื้นวัฒนธรรม (Culture Revitalizing Movement)

การรื้อฟื้นวัฒนธรรม (Revitalization Culture) มาจากคำว่า Revital คือการฟื้นคืนชีพอีกครั้ง (Re + Vital คือชีวิต) และคำว่า Culture คือวัฒนธรรม แนวคิดนี้เห็นว่าวัฒนธรรมบางประการสามารถรื้อฟื้นได้อีกครั้งหนึ่ง โดยที่อาจมีเงื่อนไขบางประการที่เปลี่ยนแปลงไป

ในปี ค.ศ. ๑๙๕๖ ศาสตราจารย์ Wallace (Wallace, 1956) เสนอว่า กระบวนการรื้อฟื้น (Revitalization Movement) ที่เกิดขึ้นในยุโรปและอเมริกานั้น เป็นปรากฏการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือมีนัยว่าเป็นการที่สังคม "ปลดแอก และถูกจัดระบบใหม่ โดยสมาชิกในสังคม เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่พึงพอใจ โดยการยอมรับรูปแบบของนวัตกรรมที่หลากหลายอย่างรวดเร็ว (deliberate, organized attempt by some members of a society to construct a more satisfying culture by rapid acceptance of a pattern of multiple innovations)" แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมในสังคมมีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เมื่อสังคมใดสังคมหนึ่งยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรคกฎเกณฑ์ใหม่ขึ้นมา

อย่างไรก็ดี กระบวนการรื้อฟื้น (Revitalization Movement) ที่ Wallace เสนอนั้นจะมีขั้นตอนสำคัญ ๕ ขั้นตอนคือ

๑. การชะงักงันของสังคม (steady state) คือภาวะที่สังคมหยุดชะงักจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
๒. ช่วงเวลาที่เพิ่มความตึงเครียด
๓. ช่วงเวลาที่จะเกิดการปลดปล่อย
๔. ช่วงเวลาการรื้อฟื้น

๕. เกิดสังคมใหม่ขึ้น

แม้ว่าตัวอย่างที่ Wallace จะใช้ในการศึกษาคือความเปลี่ยนแปลงของสังคมของคนในยุโรป-อเมริกา และข้อมูลจากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ก็ดูเหมือนว่ากระบวนการรื้อฟื้น (Revitalization Movement) นี้เน้นที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้ได้สังคมที่ดีขึ้น

แนวคิดการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรมอาจสรุปได้ว่า เป็นความพยายามในการนำวัฒนธรรมประเพณีที่เคยมีอยู่ ดำรงอยู่ แต่เลือนหายไปตามกาลเวลา ให้กลับมาอีกครั้ง โดยมีการปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการดำเนินการประเพณีวัฒนธรรมนั้นๆ ให้เหมาะกับยุคสมัย แต่ยังคงรักษาแนวคิดดั้งเดิม หรือพยายามรักษาแนวคิดดั้งเดิมให้ยังคงดำรงอยู่ได้ แต่กระบวนการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรมนั้น อาจมีขั้นตอนที่ต่างไปจากกระบวนการรื้อฟื้นทางสังคม เหตุเพราะวัฒนธรรมเป็นนามธรรมที่คนในสังคมหรือชุมชนมีความเห็นไปในทางเดียวกันว่าเป็นสิ่งดำรงอยู่แล้ว และหากสูญหายไปก็จะเป็นที่น่าเสียดาย การรื้อฟื้นวัฒนธรรมกลับมาใหม่ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือชุมชนมากขึ้น

ในสังคมไทย การรื้อฟื้นวัฒนธรรมปรากฏในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ใช้วัฒนธรรมประเพณีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งนับเป็นกลยุทธ์สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพราะนำรายได้สู่ชุมชนมาก อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีก็มีข้อจำกัดและข้อเสียต่อสังคมชุมชนด้วยเช่นกัน การท่องเที่ยวที่เน้นจุดขายเชิงวัฒนธรรมประเพณีนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังที่จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ (จุฑาพร, ๒๕๕๔) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีกิจกรรม หรือชุมชนได้จัดกิจกรรมของตนขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาและให้คำนิยามหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ เช่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (บุญเลิศ, ๒๕๔๘) กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนใน การตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีดังนี้

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยววันั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และ

ได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจใน วัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชน รวมทั้งเคารพใน วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ล้ำคณมีอยู่ ๙ ประการ คือ

๑. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้ง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือ กระทบน้อยที่สุด

๓. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของ ท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการ ศึกษา ความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุก ฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึด หลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จาก การท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและ ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ท้องถิ่น

๖. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการ ท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่อง อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีกโดยยึดหลักที่ว่าต้องมีการท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่และความสะดวกสบายของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๔) อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้ ๑๐ ประการคือ
  - ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
  - โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
  - งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง
  - ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
  - ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
  - ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
  - ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
  - วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทานอาหาร ขนบธรรมเนียม การรับประทานอาหาร
  - ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ
  - ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาลิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการบูรณาการ การศึกษา ลิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อ ปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรธุรกิจ ท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาด ท่องเที่ยว คุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยว เจริญธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมี ส่วนร่วมในการ พัฒนาหรือบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจาย รายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้อง คำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อ ความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๔) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการการท่องเที่ยวชม โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้ง ศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและ วัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเป็นประเภทได้ ๕ ประเภท คือ

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยัง แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดย ได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐาน ของความรับผิดชอบ

และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๒. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและ วัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยว

๓. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/ Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยว

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการ กีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางทางจรวดรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวในสังคมไทยในลักษณะท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชุมชน ได้รับความนิยมน่าขึ้นเป็นลำดับ โดยการส่งเสริมจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่มีภารกิจกรมเมืองท่องเที่ยวต่างๆ ประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และวิถีชุมชนต่างๆ แต่การจัดกิจกรรมที่เน้น

ท่องเที่ยวหรือธุรกิจมากเกินไปย่อมส่งผลเสียและกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและเกิดความเปลี่ยนแปลงประเพณีวัฒนธรรมไปด้วย

อย่างไรก็ดี อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตเร็วมากในปัจจุบัน ตามกระแสความต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบที่แปลกใหม่ ไม่เหมือนใคร ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่ชุมชนได้รื้อฟื้น (Revitalization) หรือสร้าง (Construction) กิจกรรมประเพณีของตนขึ้นใหม่ เพื่อตอบสนองเงินทุนและการเปลี่ยนแปลงหลักของสังคม โดยไม่สนใจความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตหรือแนวคิดดั้งเดิมของการจัดกิจกรรมประเพณีของตนที่มีมาแต่ก่อน ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นที่นิยมให้ “ลูกทัวร์” ได้เข้าไปสัมผัสสิ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่เช่น ตลาดบก ตลาดน้ำ บ้านเก่าที่ถูกจัดใหม่ พื้นที่ถ่ายภาพ การจัดแสดงของโบราณ ภาพถ่าย การเสนอระบำหรือการแสดงแนวใหม่ เป็นต้น ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นเป็นช่วงระยะสั้น ๆ เท่านั้น

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมอญบางขันหมาก

กลุ่มชุมชนมอญบางขันหมากได้ดำเนินชีวิตในรอบปีโดยมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง บางประเพณียังสืบทอดมาจากโบราณและความสามัคคีในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน บางประเพณีได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีของสังคมมากขึ้น

ในรอบปฏิทิน ๑ ปีนั้น ชุมชนมอญบางขันหมากปัจจุบันมีประเพณีต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

เดือน ๕ (เมษายน)	ประเพณีสงกรานต์ (ตรุษสงกรานต์) งานลงแขกเพื่อกวาดข้าวเหนียวแดงจัดงานแห่ก แห่ปลา การก่อเจดีย์ทราย การโยทรายของคนที่เกิดตรงวันสงกรานต์ การค้าตันโพธิ์ (ค้าชีวิต) โดยเริ่มทำตั้งแต่วันเนาวันเถลิงศกและวันมหาสงกรานต์ ตามลำดับ
เดือน ๖ (พฤษภาคม)	วันวิสาขบูชา สลากภัตรผลไม้ต่าง ๆ เนื่องจากเดิมวัดอัมพวันมีมะม่วงมาก กรรมการวัดเก็บมะม่วงบ่มไว้เป็นห้องเมื่อมะม่วงสุก ไวยาจักรจะประกาศทำข้าวมัน วัดให้มะม่วงเพื่อถวายพระและแจกจ่ายชาวบ้านกิน

ภาพที่ ๘ : ชาวบ้านบางขันหมากกำลังนำไม้ค้ำโพธิ์ภายในวัด

- เดือน ๗ (มิถุนายน) เลี้ยงผีประจำตระกูล ไหว้ผีโรง
- เดือน ๘ (กรกฎาคม) เข้าพรรษา ตักบาตรข้าวรวม (ข้าวและอาหารตักใส่บาตรรวมกัน)
พระสงฆ์จะเดินบิณฑบาตรับข้าว รวม ๗ วัน โดยต้องฉันมือเดียวฉัน
ข้าวและกับข้าวรวมกันที่อยู่ในบาตรเท่านั้น
- เดือน ๙ (สิงหาคม) ไม่มีกิจกรรม
- เดือน ๑๐ (กันยายน) ทำบุญตักบาตรน้ำผึ้งของวัดอัมพวันและของมอญทั่วโลกในวันขึ้น ๑๕
ค่ำเดือน ๑๐ บุญสารทเดือน ๑๐ แห่งโนห์
- เดือน ๑๑ (ตุลาคม) เทศกาลออกพรรษา ฟังเทศน์มหาชาติ และเริ่มประเพณีทอดกฐิน ลอย
ผ้าป่าทางเรือในแม่น้ำลพบุรี
- เดือน ๑๒ (พฤศจิกายน) เทศกาลลอยกระทง
- เดือนอ้าย (ธันวาคม) ไม่มีกิจกรรม

เดือนยี่ (มกราคม)	ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว บูชาพระแม่โพสพ
เดือน ๓ (กุมภาพันธ์)	งานเจี๊ยะเริ่มเจี๊ยะเป็งพะ ในวันเสาร์สุดท้ายของเดือน
เดือน ๔ (มีนาคม)	วันมาฆบูชาและวันงานเสี้ยกรุงหงสาวดี

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้จัดแบ่งหมวดหมู่ประเพณีของชุมชนมอญบางชั้นหมากออกเป็น ๓ หมวดหมู่ โดยในแต่ละหมวดนั้นจะได้นำเสนอเนื้อหา และได้ใช้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวมอญบางชั้นหมากประกอบซึ่งเป็นการให้ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนและเห็นความเปลี่ยนแปลงของประเพณีต่างๆ

ภาพที่ ๔ : เด็กหญิงชาวบางชั้นหมากกำลังรินน้ำผึ้งลงในบาตรพระ ในเทศกาลตักบาตรน้ำผึ้ง

๑. ประเพณีทางศาสนา

ประเพณีทางศาสนาของชาวมอญบางชั้นหมากในรอบปีมีรายละเอียดดังนี้ (สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๑)

๑.๑ ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่กำหนดการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์สู่ราศีเมษ ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้น และตัดขาดจากรอบปีเก่า จึงถือว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ต้องทำบุญใหญ่ประจำปี เลี้ยงพระ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและเฉลิมฉลองต่างๆ โดยที่ทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลของอินเดียล้วนแต่มีการเฉลิมฉลองด้วยกันในช่วงวันที่ ๑๓ - ๑๕ เมษายนทั้งสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๓)

ประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญบางชั้นหมากโดยมากเริ่มในวันที่ ๑๓ เมษายน โดยจะเป็นการรวมพระทั้ง ๔ วัดที่เป็นวัดมอญ

วันที่ ๑๓ เมษายน ถือเป็นวัดเริ่มต้นของเทศกาลสงกรานต์ ชาวมอญจะออกไปทำบุญตักบาตรที่วัดของชุมชนซึ่งมี ๔ วัด คือ วัดโพธิ์ระหัด วัดกลาง วัดอัมพวัน และวัดราษฎร์ศรัทธาทิพย์ นอกจากนี้เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็นและชาวบ้านร่วมกันก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดโพธิ์ระหัด

วันที่ ๑๔ เมษายน ทำบุญตักบาตรเช้า ถวายสำรับคาวหวาน (ข้าวแช่) ตอนเพล และสงฆ์นำพระที่วัดโพธิ์ระหัด

วันที่ ๑๔ เมษายน ประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็นและชาวบ้านร่วมกันก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดกลาง

วันที่ ๑๕ เมษายน ทำบุญตักบาตรเช้า ถวายสำรับคาวหวาน (ข้าวแช่) ตอนเพล และสงฆ์นำพระที่วัดกลาง

วันที่ ๑๕ เมษายน ประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็นและชาวบ้านร่วมกันก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดอัมพวัน

วันที่ ๑๖ เมษายน ทำบุญตักบาตรเช้า ถวายสำรับคาวหวาน (ข้าวแช่) ตอนเพล และสงฆ์นำพระที่วัดอัมพวัน

วันที่ ๑๖ เมษายน ประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็นและชาวบ้านร่วมกันก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดราษฎร์ศรัทธาทิพย์

วันที่ ๑๗ เมษายน ทำบุญตักบาตรเช้า ถวายสำรับคาวหวาน (ข้าวแช่) ตอนเพล และสงฆ์นำพระที่วัดราษฎร์ศรัทธาทิพย์

จึงเห็นได้ว่าช่วงเวลาของการจัดประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญบางชั้นหมากนั้นรวมระยะเวลา ๕ วันของทุกปี และมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาและการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วที่สำคัญเป็นเอกลักษณ์คือการทำธงไปประดับที่เจดีย์บรรจุกระดูกบรรพบุรุษเพื่อเป็นสัญลักษณ์

นางอำไพ หุคัยย้อย อาชีพแม่บ้าน อายุ ๕๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๙๑/๒ หมู่ที่ ๙ ตำบลบางชั้นหมาก เล่าว่า "ในช่วงสงกรานต์ จะทำข้าวแช่ ผัดผักกาดดอง ต้มปลาเค็ม กุนเชียง หมูเค็ม ใส่น้ำส้มไปจัดบ้านเดิมวัดกลาง และวัดอัมพวัน เทศกาลสงกรานต์ ก่อพระทรายที่วัดกลาง และวัดอัมพวัน โดยซื้อทรายที่วัดเตรียม ถวายปัจจัยทำธงสีหลากสี โดยยายคืน หอมหวาน ผู้เป็นแม่อายุ

๘๙ ปี จะทำทรงบริจาคทุกวัด ช่วงสงครามตีปล่อยกปลา เทศกาลหายไป ถ้าสงครามตีตรงวันเกิด จะต้องโรยทรายตามทางเดิน ต้องหาไม้ค้ำโพธิ์ ปัจจุบันวัดจัดเตรียมให้ เพื่อเอาเคล็ด เพื่อให้ชีวิตดีขึ้น ในปีใหม่ไทย" (สัมภาษณ์นางอำไพ หยุดย้อย วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

ในช่วงสงครามตี นอกจากจะมีการทำบุญต่างๆ แล้ว ยังมีการเล่นของชาวมอญประกอบอีกด้วย ได้แก่การเล่นทอยสะบ้า การเล่นเข้ามี เช่นผีสู่ม ผีลิงลม การเล่นเข้ามีนี้จะมีการร้องเพลงประกอบโดยมีผู้เล่นที่เป็นตัวแทนเชิญผีเข้ามาประทับร่าง คนอื่นจะล้อมวงปรบมือให้จังหวะและร้องเพลง การเล่นระบำเป็นการร้องเพลงโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ลักษณะคล้ายเพลงฉ่อย นอกจากนี้ อาจมีการเล่นสะบ้า มอญช้อนผ้า รำวงเป็นต้น

๑.๒ ประเพณีทำบุญสารท

ในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ตรงกับการทำบุญสารท หรือสารทเดือน ๑๐ ชาวมอญบางชนนหมากจะทำธง (โนห์) เพื่อไปไหว้บรรพบุรุษที่อนุสาวรีย์หรือโคกที่ตั้งในวัด โดยเชื่อว่า ในวันดังกล่าวประตูนรกเปิด เหล่าเปรตจะมาโลกมนุษย์ และมาขอส่วนบุญ จึงทำธงถวายเป็นพุทธบูชา โดยตัดธงเป็นรูปการศูนชายหญิง ธงฉัตร (ตั้งโนห์) ตั้ง หมายถึง รมหรือฉัตร โนห์ หมายถึง ธงที่มีแผ่นห้อยลง แล้วนำมาไหว้เพื่ออุทิศให้บรรพชนหรือรับวิญญาณบรรพชน ทุกบ้านต้องทำธงมา เมื่อนรกปิดประตูจะนำธงกลับไป ญาติต้องส่งเสียงหรือขยิบตี เมื่อคนกลับไปจะนำไปไหว้จุฬามณีเจดีย์ ชาวมอญมีความเชื่อว่า คนที่ลูกหลานไม่ทำธงและนำธงของไหว้ไปไหว้ที่โคก เมื่อบรรพชนกลับไปมีมือเปล่าจะสาปแช่งลูกหลานให้วิบัติ

อนึ่ง ก่อนหน้านี้ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวมอญบางชนนหมากที่มีผมยวจะตัดผมของตนผูกติดกับชายธงด้วย ถือเป็นการสักการบูชาพระพุทเจ้า

นางพร้อม หยุดย้อย อายุ ๘๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๗ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางชนนหมาก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เล่าว่า "ทำการศูนมอญคนตายไปไหว้ที่โคก (อนุสาวรีย์) ในวันสารทกลางเดือน ๑๐ จะดับกบตมน้ำผึ้ง น้ำตาล สิ้นเดือน ๑๐ จะนำการศูนหญิง ชาย ไปไหว้ญาติ ถ้าไม่ให้เขาจะโกรธแข่งคำ ที่ไม่ได้ก็จะนั่งร้องไห้ อาหารที่ต้องเตรียมคือ ข้าว กับข้าว น้ำ ขนม แล้วจุดรูปเทียนบอก โดยยายจะนำไปสองชุด ยายทำชายชุดละ ๕๐ บาท เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๕๘ ทำชายได้มากกว่า ๗,๐๐๐ บาท" (สัมภาษณ์นางพร้อม หยุดย้อย วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

นางอำไพ หยุดย้อย เล่าว่า "วันสารทไทยเดือนสิบ ทำของมาไหว้หน้าอนุสาวรีย์ในสองวัด วัดอัมพวัน วัดกลาง ทำธงรูปตุ๊กตาหลายตัวมาปักข้างหน้า เวลามการทำบุญวัด ใส่ชุดมอญทุกครั้ง งาน

สารทไทย ตุ๊กตา แม่พี่ไท่ตัดกระดาษ แต่พี่ไท่มาแต่งชุดตุ๊กตาเอา" (สัมภาษณ์นางอำเภอ โพน หยุดย้อย
วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

ภาพที่ ๙ : หญิงมอญบางชั้นหมากกำลังไหว้ที่บรรจ้อัฐิบรรพบุรุษ

ภาพที่ ๑๐ : กระดาษสีตัดเป็นตัวการ์ตูน หรือรูปบุคคล ไว้ประดับที่เจดีย์อัฐิบรรพบุรุษ

๑.๓ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ โดยที่ชาวมอญบางชั้นหมากทั้ง ๔ วัด จะออกไปทำบุญตักบาตรแด่พระสงฆ์ และมีการนำน้ำผึ้งแท้ไปตักใส่บาตรพระสงฆ์ด้วย โดยเชื่อกันว่า น้ำผึ้งเป็นยารักษาโรคและเป็นสิ่งทีพระภิกษุสงฆ์สามารถฉันได้ในยามวิกาลเพื่อบำรุงร่างกาย นอกจากนี้ในประเพณีนี้ชาวมอญบางชั้นหมากจะทำรงจากกระดาษสีเป็นเครื่องบูชาพระ และนำไป บังสกุลที่เก็บอัฐิของบรรพบุรุษ

๑.๔ ประเพณีทำบุญออกพรรษา

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันมหาปวารณาออกพรรษาของ พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบถ้วนไตรมาส โดยปกติชาวบ้านจะตักบาตรตอนเช้า พอถึงเวลาเพล จะมีการ รวมพระสงฆ์มอญจากทั้ง ๔ วัด ที่วัดกลาง แล้วชาวบ้านจะนำอาหารเพลมาถวายรวมกัน จากนั้น พระสงฆ์จะร่วมกันทำปวารณากรรมที่วัดกลางนั้น

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑	ทำบุญถวายภัตตาหารเช้า และมีการถวายสังฆทานแบบ สลากภัตตอนเพลที่วัดโพธิ์ระหัด มีเทศน์มหาชาติตั้งแต่เช้า
วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑	ทำบุญถวายภัตตาหารเช้า และมีการถวายสังฆทานแบบ สลากภัตตอนเพลที่วัดกลาง มีเทศน์มหาชาติตั้งแต่เช้า
วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑	ทำบุญถวายภัตตาหารเช้า และมีการถวายสังฆทานแบบ สลากภัตตอนเพลที่วัดอัมพวัน มีเทศน์มหาชาติตั้งแต่เช้า
วันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑	ทำบุญถวายภัตตาหารเช้า และมีการถวายสังฆทานแบบ สลากภัตตอนเพลที่วัดราษฎร์รักษาท่า มีเทศน์มหาชาติตั้งแต่เช้า
วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑	เตรียมการแห่รูปเหมือนหลวงปู่ทอกรัก สุวณฺณสาโร อติตเจ้า อวาสวัดอัมพวัน เป็นการแห่รูปเหมือนทางเรือ
วันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑	วันชักรูปเหมือนหลวงปู่ทอกรัก สุวณฺณสาโร
วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑	ชาวมอญบางชั้นหมากร่วมกันตักบาตรพระร้อยที่วัดอัมพวัน

ชาวมอญส่วนใหญ่เจ้าเตรียมสังฆทานต่าง ๆ มาถวายพระในงานบุญออกพรรษา นางสาว รัญจวน รุ่งทอง อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๖ อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ให้สัมภาษณ์ว่า "เทศกาล ออกพรรษา ทำสังฆทานกลางวันเข้าไปก่อนเอาทำบุญเรียกว่า กระเชอ ประกอบด้วยข้าวสวย กับข้าว

และขม ถวายก่อนโดยขึ้นหอฉัน ที่ศาลาทำบุญ ตอนกลางวันใช้สำหรับหาบ กระบุง ไปหิ้วคว้าวาน ขยายมรดก ภัฏญานี ฉ่าขึ้น เป็นคนมีหน้าใสสำหรับอาหารสวยงาม" (สัมภาษณ์นางสาววิญจนา รุ่งทอง วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

ในการทำบุญออกพรรษานี้ ชุมชนมอญบางชั้นหมากจะได้จัดประเพณีลอยผ้าป่าด้วย คือการลอยเรือแห่ผ้าป่าไปตามแม่น้ำลพบุรี จากวัดโพธิ์ระหัด วัดกลาง วัดทุ่ง และไปยังวัดใต้สุดของหมู่บ้าน คือวัดอัมพวัน ขบวนเรือผ้าป่าจะพายขึ้นล่องระหว่างวัดมอญทั้ง ๔ วัด และจึงขึ้นทอดผ้าตามตามวัดที่ตั้งใจไว้ นับเป็นงานบุญที่มีความสนุกสนานรื่นเริงมาก

ปัจจุบันนี้ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่าเมื่อออกพรรษา ชาวมอญบางชั้นหมากจัดงานเทศน์มหาชาติใน ๔ วัดที่วัดมอญโดยวันแรกของการออกพรรษาจะต้องทำวัดตัวเอง และในวันแรม ๑ ค่ำ จะทำที่วัดโพธิ์ระหัด แรม ๒ ค่ำ วัดกลาง แรม ๓ ค่ำ วัดอัมพวัน แรม ๔ ค่ำ วัดทุ่งหรือวัดราชกุศรศรัทธาธรรม และในวัน ๔ ค่ำนี้จะมีการแข่งขันจัดให้มีลอยผ้าป่าทางเรือ ๙ วัด เพิ่มขึ้นด้วย เป็นกิจกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นแรม ๔ ค่ำ ช่วงเช้าเป็นวันลูกดิบงานหลวงปู่ทอกรัก โดยช่วงเย็นมีการลวดมนต์เย็น แรม ๖ ค่ำ จึงจัดงานแห่หลวงปู่ทอกรัก โดยปัจจุบันแห่ทางรถยนต์แทนเส้นทางน้ำ งานบุญออกพรรษาระงับไปในวันแรม ๘ ค่ำ มีงานตักบาตรพระร้อย งานตักบาตรข้าวต้มลูกโยน ซึ่งปัจจุบันทำข้าวต้มมัดแทน

พระปัญญาคุณิ (ปัญญาคุณิ รุมรามัญ) ปัจจุบันอายุ ๓๗ ปี พรรษา ๑๗ ปี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน เลขานุการเจ้าคณะตำบลบางชั้นหมาก-โพธิ์ตุ้ เล่าว่า "หลวงปู่ทอกรัก อดีตเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อดีตเจ้าคณะตำบลบางชั้นหมากเป็นพระอุปัชฌาย์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งวินัย (มอญ) มาก มีชื่อเสียงว่าเป็นเกจิอาจารย์อาคมขลัง เสือยันดส์แดง ผ้าแดงสายมอญ สมัยสงครามอินโดจีน

ประวัติการแห่รูปเหมือนหลวงปู่ทอกรักเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่หลวงปู่มีชีวิตอยู่ โดยหลวงปู่ได้ไปถ่ายรูปที่ร้านอมรศิลป์ในตัวเมืองลพบุรี เมื่อรูปแล้วเสร็จ ลูกศิษย์ได้เดินทางไปรับรูปถ่ายกลับวัดทางน้ำ โดยตั้งกลางลำเรือ ในระหว่างคนเห็นต่างกราบไหว้บูชา ลูกศิษย์ในเรือต่างปลื้มใจเป็นอันมาก ในขณะที่หลวงปู่ยังมีชีวิตอยู่ จึงคิดแห่รูปเหมือนของท่าน เริ่มงานแห่รูปอยู่ ๒ - ๓ ปี ต่อมาพระอาจารย์ เจ้าอาวาสวัดมะปรางคันทวน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ทอกรัก ให้ช่างมาปั้นรูปเหมือนท่าน โดยมีหลวงปู่ปั้นเป็นแบบ ขณะนั้นท่านมีอายุถึง ๙๐ ปีแล้ว ต่อจากนั้น ๒ ปี หลวงปู่ก็มรณภาพ เมื่อปั้นเสร็จจึงนำรูปหล่อแห่ทางเรือแทน โดยท่านมรณภาพหลังวันตักบาตรเทโวโดยเช้าแห่รูป ตักบาตรพระร้อย หลังตักบาตรท่านก็มรณภาพ" (สัมภาษณ์พระปัญญาคุณิ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

ส่วนประเพณีการลอยผ้าป่าทางเรือนั้น พระปัญญาคุณิ เล่าว่า "เริ่มนำกลับมาทำได้ ๑๔ ปี แล้ว โดยจัดปีละครั้ง เริ่มทอดผ้าป่าวัดริมน้ำ ๙ วัด ทำภายหลังออกพรรษาแล้ว ๔ วัน ในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ เริ่มจากวัดพรหมมาศศรี จนถึงวัดทองแห่งนิสยาราม มีการจัดขบวนเรือ ๔๐ ลำ มีคน

ร่วม ๔๐๐ - ๕๐๐ คน ทอดผ้าป่าโดยใช้ขบวนเรือพายเรือของวัดที่จัดหาไว้โดยซื้อจากเงินที่เหลือรวม
รวมเพิ่มในปัจจุบันมี ๓๐ ลำแต่ละปีจะระดมลงแขกช่วยกันยารเรือโดยซื้อปูนแดง ชัน น้ำมันยาง ใช้งบปี
ละไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท” (สัมภาษณ์พระปัญญาคุณ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) (ดูรายละเอียด
เรื่องนี้ในบทที่ ๔)

๒. ประเพณีในวิถีชีวิต

๒.๑ การปลูกเรือน

ลักษณะเรือนชาวมอญที่ตำบลบางขันหมากตั้งบ้าน เรือนมีลักษณะต่างจากบ้านเรือนคนไทย
คือ นิยมหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ หันเอาด้านซีกของน้ำ หรือเป็นการปลูกบ้านขวางแม่น้ำ ซึ่งทำให้
คนทั่วไปเรียกว่ามอญขวาง แต่อย่างไรก็ดีในพื้นที่หนึ่งจะประกอบด้วยบ้านเรือนหลายหลัง ปลูกติดกัน
บ้าง ระยะห่างกันไม่มากบ้าง เป็นครอบครัวใหญ่ และมักจะมีบ้านเดิมของบรรพบุรุษอยู่กลาง แวดล้อม
ด้วยบ้านเรือนอีกหลายหลัง

ลักษณะบ้านเรือนของชาวมอญนั้น จะยกพื้นสูง สร้างด้วยไม้มะค่า ไม้เต็ง หรือ ไม้แดง หลังคา
เป็นทรงจั่ว มีส่วนประกอบเหมือนเรือนไทย ตัวบ้านประกอบด้วย ตัวเรือนซึ่งจะมีเสาเอกผูกผ้าแดงเอาไว้
เป็นที่อยู่ของผีเรือน มีระเบียงและนอกชาน ห้องน้ำและห้องครัวจะตั้งไว้ทางทิศตะวันตก ใต้ถุนบ้าน
เป็นที่ที่ โลงเพื่อเอาไว้เป็นที่สำหรับเก็บเครื่องมือจับปลา เครื่องมือทำนา เก็บเรือ และนั่งพักผ่อน ส่วน
สำคัญที่สุดในองค์ประกอบของตัวบ้านคือเรือนใหญ่ เพราะจะมี “ฮอยอะเรือก” คือ ตัวเรือนใหญ่ เป็นที่
อยู่ของผีโรง โดย จะเป็นที่สำคัญสำหรับเก็บเครื่องมือ มีหีบบรรจุเครื่องมือ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของบ้าน อัน
ได้แก่ แหวนทองหรือแหวนนาก เสื้อ ผ้าถุง ผ้าโพกศีรษะ ข้าวของเครื่องใช้ของบรรพบุรุษ โดยจะเปิด
ออกเช่นสรงบูชาปีละ ๑ ครั้ง เมื่อมีการไหว้ผีโรง หรือผีต้นตระกูลหรือผีบรรพบุรุษ หีบบรรจุเครื่องมือจะ
เก็บไว้ที่บ้านของผู้นำตระกูลที่มีอายุมากที่สุดในตระกูลเดียวกัน ตระกูลหนึ่งจะมีผีโรงตนหนึ่งซึ่งเป็น
ตัวแทนของ ผีปู่ ยา ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งในการไหว้ผีโรงนั้น ลูกหลานในตระกูลทุกคนไม่ว่าจะ
อยู่ที่ใดก็ตามจะต้องมาร่วมพิธีไว้ผีโรง นอกจากนี้แล้ว หากมีการขนานต่อมีบรรพบุรุษให้หายจากการ
เจ็บไข้ได้ป่วย หรือทำมาค้าขายดีประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ชาวมอญจะรำผีโรงเพื่อเป็นการ
แก้บน

ชาวมอญบางขันหมากมีความเชื่อเกี่ยวกับห้องผีเรือนอยู่ว่า ไม่นิยมให้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่
ญาติ ที่น่องนามสกุลเดียวกันเข้าไปหาลับนอนในเรือนหรือเข้าไปบริเวณ ดังกล่าวแม้แต่ลูกสาวที่มีสามี
แล้ว หรือเด็กนามสกุลอื่นที่ยังไม่ได้โกนผมโกะ หรือแม้แต่ผู้ที่ใส่เสื้อสีแดง เพราะถือว่าเป็นผีอื่น ผีเรือน

ไม่ชอบ ผิดผี แต่สามารถนอนในบริเวณบ้านได้ หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดความเดือดร้อน เจ็บไข้
ได้ป่วยมีอันเป็นไปต่างๆ ถ้ามีความจำเป็นจะต้องบอกเล่าผีเรือนเสียก่อน

ภาพที่ ๑๑ บ้านเรือนของมอญบางขันหมาก จะตั้งขวางกับลำน้ำ

ภาพที่ ๑๒ : ยุ้งางข้าวของชาวมอญบางขันหมาก

๒.๒ การแต่งงาน

นางประหยัด ศรีจาง (พี่ปุก) อายุ ๕๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๒ ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต่อเนื่อง ๒ สมัย อธิบายถึงประเด็นแต่งงานของชาวมอญบางขันหมากว่า “รับจัดขันหมาก ด้วยมีตาเป็นปราชญ์ชาวบ้านเป็นเสมียนเคยกทำงานในวังนารายณ์ฯ ชื่อตาสมบุญ รักษาจิต บ้านอยู่หมู่ที่ ๒ ทำบุญวัดอัมพวัน วัดทุ่ง โดยในวัยเด็กได้ไปอยู่กับแถววัดโคกหม้อ ภูรับทำโบสถ์ โดยเห็นปู่แกะสลักลวดลายเพื่อสร้างโบสถ์ ย่าเป็นคนขยัน โดยได้พบเห็นย่าน่าเหรียญสดางค์ใส่ลูกมะนาวโยนเมื่อมีงานศพเพื่อแจกทาน โดยได้ซึมซับความรู้ต่าง ๆ มาโดยตลอด

เกี่ยวกับประเด็นแต่งงาน จะนิยมจัดขันหมาก หนักข้าง เบาข้าง เช่นหากใส่หมาก ๙ ลูกจะแยกหนัก ๕ ลูกเบา ๔ ลูก กลัวยใส่ ๓ หัวและ ๒ หัวอีกข้าง ขนมอื่น ๆ เช่นกัน

ขันหมากประกอบด้วยขันหมากเอก ๑ ขันหมากโท ๑ พานเงิน พานทอง ปลา เหล้า หมู กลัวย อ้อย ส้ม เครื่องเช่นนี้ จะประกอบด้วยปลาหนึ่ง หมู ห่อหมก ขนมต้ม ผ้า

- ขนมจีนสำหรับขันหมากโท
- ขันหมากเอกมีใบเงินทอง
- ขันหมากเลวคือขันหมากธรรมดาจัดก็ชุดก็ได้

การตั้งขบวนขันหมากนิยมตั้งเหนือบ้าน ไม่ให้จัดขบวนผ่านวัด ผ่านบ้านใครมีลูกสาวจะให้เลือกขันหมากโดยซัดได้ ๑ คู่ โดยในภาคใต้ขันหมากจะซัดเครื่องจันทับ ปลาเงิน ปลาทองและขนมมงคลไม่ได้ พี่ปุกจะรับทำขบวนแต่งงานโดยบทเช่นมีว่า “ศรี ๆ วันนีวันมงคล เชิญผี...เพื่อทั้งสองมาเป็นทองแผ่นเดียวกัน” ให้ทั้งคู่บ่าวสาว โดยเป็นสุระเรื่องบ่าวสาวว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไรระหว่างพิธี การผูกข้อมือ ถือพานอย่างไร จนเสร็จพิธี เรียนรู้การทำพิธีจากปู่ ย่าตา แม่ ลุง เนื่องจากพี่ปุกมีแม่เป็นคนมอญ มีพ่อเป็นคนไทย เลยประยุกต์พิธีการได้ทั้งสองฝ่ายจนถึงขั้นตอนการส่งตัวบ่าวสาว มีการเลื่อนขันหมาก เตรียมหาบ นำพิก หิน ใส่หาบโดยต้องเลือกกระบุงหาบสวยงาม คนสวย ใส่คาดขนมซึ่งทำจากบ้านเจ้าสาว คู่ต้องครบ จะใช้คนที่ครองคู่แต่งงานสมบูรณ์ยังอยู่ทั้งสามภรรยา ไม่มีการเลิกล้างกัน จะพูดว่า เชิญคะ กุญซ่างยามดี ขันหมากเงินทองจะมา ...

เมื่อพี่ปุกได้รับติดต่องานให้เป็นที่แล้วทำหน้าที่ไปขอลูกสะใภ้ จะดูเขาจัดสถานที่ให้ดีไหมเช่นจัดเสื่อให้แห้ง เช่นจะให้แม่ฝ่ายสาวเชิญฝ่ายชายนั่งเสื่อ หาน้ำจัดเสื่อ มีหมากพอก การต้อนรับธรรยาคล้ายทำพิธีสู่ขอ จะเริ่มบอกว่ามาจากไหน มีกัจฉันใด หรือ มาขอลูกสาว ด้วยว่าเขารักชอบกัน ไม่คิดด้วยลูกเราไม่ใช่ฝากพ่อพล้อเสียมามีค่าน้ำนม ไม่ให้เสียเกียรติแต่ทำให้สมหน้าตา กล่าวว่เรียกเรื่องเงินทองมากจะทำให้เป็นหนี้หมากไม่ชอบ ถ้าแก้มีบทบาทในการพูดเจรจาตกลงต่อรองถ้าพูดคืออะไรก็ตีไปหมด

แก้แค้นต้องคุมสถานการณ์ให้ได้ เป็นงานที่ทำให้สองฝ่ายญาติบัวสาวยอมรับและทำให้เกิดความ
เรียบร้อยระหว่างตกลงเพื่อการชู้ชอก่อนการแต่งงาน

มีบางครั้งต้องรับหน้าที่เป็นแก้แค้นเพื่อการผูกข้อมือ กรณีที่ชาย-หญิงมาอยู่ร่วมกันเพื่อเป็นการ
ไปขอหมากับญาติฝ่ายหญิงในต่างพื้นที่ ซึ่งญาติฝ่ายหญิงยังมีความโกรธชวยหนุ่มและญาติอยู่ ต้อง
เพิ่มความระมัดระวังมากในการพูดคุย เจรจาต่อรองเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ยกยกัน ทางออกที่ดี
ร่วมกัน ดังนั้นแก้แค้นจึงมีบทบาทในการแก้ปัญหา การสร้างความเข้าใจ เป็นอย่างยิ่ง โดยพยายาม
ชี้ให้เห็นเรื่องความรักของหนุ่มสาว ความมั่นคงในอาชีพฝ่ายชาย ให้เห็นว่าลูกสาวเขาจะเข้ามาอยู่อาศัย
ได้สุขสบายในบ้านแม่ของฝ่ายชาย ที่มีอาชีพ สภาพความเป็นอยู่ที่ดี เกิดผลดีต่อลูกสาวและพ่อแม่ญาติ
ฝ่ายหญิงจะได้ไว้วางใจ” (สัมภาษณ์นางประหยัด ศรีจาง วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๙) ปัจจุบันนี้พบว่า
การแต่งงานของชาวมอญบางชนหมายังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ แต่ก็ด้อยลงตามลำดับ เพราะ
นิยมจัดงานตามแบบปัจจุบันตามโรงแรมที่ประหยัดขึ้นตอนไปมากว่า

๒.๓ การตาย

ประเพณีการตายของมอญบางชนหมามีรายละเอียดที่น่าสนใจมาก แต่ปัจจุบันมีการสืบทอด
น้อยเพราะสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การสัมภาษณ์คุณลุงทวี มีเกิด (สัมภาษณ์ทวี มีเกิดวันที่ ๑๔
พฤศจิกายน ๒๕๕๙) ได้รับข้อมูลดังนี้

นายทวี มีเกิด อายุ ๘๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๔๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลบางชนหมาก อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี อาชีพทำนา ปัจจุบันช่วยงานที่วัดมอญหลายแห่ง เป็นมัคนายกอาราธนาศีล เสาศพและ
เป็นสัปเหร่อที่วัดเสาธงทอง วัดมะปรางหวาน วัดสามจีน (วัดพระมหาสน์) วัดโพธิ์งาม

คุณลุงทวีอธิบายว่าในงานศพของมอญ จะมีขั้นตอนการประกอบพิธีที่ต่างกันออกไป ทั้งต่าง
จากกลุ่มมอญที่อื่นๆ บ้าง หากมีคนตายที่บ้านมอญบ้านใดก็ตาม จะต้องมีการรื้อฝ้ายบ้าน เอาศพลงจาก
เรือน คนมอญจะไม่นิยมสวดพระอภิธรรมศพที่บ้านของตน หากมีคนตายตอนเย็นหรือค่ำ จะฝ้ายศพไว้
และตอนเช้า เอาศพไปวัด ที่สำคัญคือต้องไม่เอาศพลงบันไดเด็ดขาด เพราะเป็นความเชื่อว่ามันได้บ้าน
เป็นบันไดของคน ไม่ใช่สำหรับผู้ตาย เมื่อรื้อฝ้ายบ้านลงแล้ว ต้องทำบันไดผี ๔ ชั้น พาดลงจากเรือน แล้ว
ยกศพลงทางบันไดนั้น นอกจากนี้ ถ้ามีคนตายบนบ้าน ชาวมอญบางชนหมากจะหาไม้ไผ่ไคร้กระดาน
เรือนด้วย เรียกว่า “ค้ำผี” เพราะเชื่อว่าจะไม่ให้ผีกลับขึ้นมานบนเรือนได้อีก

จากนั้นจะหาไม้ไผ่มาทำกระบอกลาดเฉียงเป็นปากกลม ๒ ชั้น มัดคู่กันไว้ ใส่ขมิ้นผง ๒ กระบอก เติрымะละมาะพร้าว ๒ ใบ ใส่ขมิ้น เอน้ำใส่กะลาเทใส่กระบอกลาดทั้ง ๒ ใบ แล้วเทลาดบนโลงศพที่ตั้งรอไว้ที่นอกชานบ้าน โดยคนมอญไม่เอาโลงศพขึ้นบ้านเด็ดขาด

คุณลุงทวีเล่าว่าก่อนเอาศพใส่โลงต้องมีพิธีกรรมเบิกโลงก่อน คือเป็นการบอกวาโลงศพนี้เป็นของผู้ตายชื่ออะไร ต้องจัดเครื่องไหว้ ประกอบด้วย ดอกไม้ ๑ ก้าน รูป ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม หมากพลู ข้าว ๑ ห่อรวมกับแก้ม (ข้าว กล้วย น้ำตาล)

ถ้าจะรดน้ำศพผู้ตายบนบ้าน ต้องเตรียมน้ำ ๑ ชั้น ใส่น้ำอบ ดอกไม้ ให้ญาติพี่น้องมารดน้ำศพ จากนั้นจะหาพิธีมัตตราสังโดยใช้ด้ายสายสิญจน์ (สายโยง) ผูกเท้าพันนิ้วเท้า ๔ รอบ มัดมือ มัดคอ เมื่อมัตตราสังแล้ว จะห่อศพนำลงจากเรือน มีเสื่อผ้าห่อศพ โดยมากใช้เสื่อห่อ ใช้ไม้ซีก ๒ อันยาวเท่าตัว วางข้างตัว รวมเสื่อคนอยู่ในห่อเสื่อแล้วมัดห่อ ๓ เปาะ คือบริเวณใต้เอว ส่วนหน้าอกและที่คอ โดยเปิดหน้าศพไว้ดู

เมื่อโลงศพมา สัปเหร่อจะเปิดโลงเอาศพใส่ นิมนต์พระมาจุดศพ ๑ องค์ สมัยก่อนใช้หาม ๔ คน ใช้ผูกกับห่อชั้นระเนาะ ชาวมอญบางชั้นหมากมีชื่อห้ามล่าศัญคือห้ามขายที่ภรรยาท้องมหานา เพราะมีความเชื่อว่าลูกที่อยู่ในท้องภรรยาเมื่อเกิดมาจะเป็นใบ้ เมื่อเอาศพลงจากเรือนแล้ว ต้องขัดข้าวกับเกลือ แก้วเคล็ด ในระหว่างทางนำศพไปที่วัด ถ้าผ่านบ้านข้างเคียง ให้ตักกิ่งไม้วางรายเพื่อทำปากัน แล้วคนที่ตามมาจะเก็บเอาไปทิ้ง เป็นการหลอกลวงวิญญาณไม่ให้เห็นบ้านคนและจำทางกลับบ้านไม่ได้ เมื่อศพถึงวัด จะประกอบพิธีกรรมแบบคนไทย คือตั้งศพไว้ตามระยะเวลาที่เจ้าภาพต้องการ จนกว่าจะเผา ในวันเผา มีมาตिकाบั้งสกุลเทศน์ ถวายกันเทศน์เหมือนแบบไทยทั่วไป

๒.๔ การเผาศพ

การเผาศพมอญที่บางชั้นหมากนั้นเมื่อก่อนจะใช้ถ่านหรือฟืน สมัยก่อนที่เชิงตะกอนของวัด เวลาเผาศพจะใช้ฟืนหลาไม้จริง เรียงตั้งสูงขึ้นมาเป็นลักษณะคอกหมู การเผาศพของมอญบางชั้นหมากเมื่อก่อนนั้นเป็นการแสดงความสามัคคีอย่างหนึ่ง เพราะชาวบ้านจะถือผีกันไปจากบ้านคนละหนึ่งต้นยาวประมาณ ๑ หลา เพื่อเอาไปเป็นเชื้อเพลิงเผาศพ

ก่อนเผาศพ ญาติพี่น้องหรือลูกหลานจะถือตะกร้าผ่านคนตาย และมีหม้อดิน ๑ ใบมีหูหิ้ว เดินไปวนรอบเมรุ ในหม้อดินมีเกลือ กาบมะพร้าว โดยกำหนดให้ลูกคนเล็กชายใส่ชุดขาวสไบเฉียง หิ้วหม้อดินเดินตามหลังโลงศพ ถ้าคนที่หิ้วหม้อใส่แหวนให้ใส่แหวนพลอย ต้องหาซื้อมา แล้วหลังจากงานศพจะยกให้คนหิ้วเป็นของส่วนตัวไป พอเอาโลงศพเข้าเตาจุดไฟเผาแล้ว วันรุ่งขึ้นเมื่อจะมากีบระดุก ชาวมอญ

บางชั้นหมากก็จะมีชั้นตอนการปฏิบัติคือนิมนต์พระมอญ ๔ รูปบั้งสุก เมื่อพระสวดเสร็จ เจ้าภาพถวายดอกไม้ บัจจไทยทาน พระให้พรกรวดน้ำ (พิธีช่วงนี้ทำที่เมรุ) จากนั้นเมื่อจะเก็บกระดูก สัปเหร่อจะให้ญาติเก็บกระดูกใส่ผ้าขาวโดยใช้ไม้คีบ แล้วจะเทกระดูกที่เหลือใส่ผ้าขาวบางขนาด ๕๐ คูณ ๕๐ ซม. เปิดน้ำล้างกระดูกให้สะอาด จากนั้นสัปเหร่อจะผ่ามะพร้าว ๑ ลูก เอาน้ำมะพร้าวรดอธิษฐาน ให้เจ้าภาพเอาน้ำรดล้างน้ำอีกล้างมะพร้าว แล้วพรมน้ำอบ เสร็จพิธี เจ้าภาพนำห่อผ้าขาวกลับไปตากแดด ครบเจ็ดวันจึงเก็บกระดูกใส่

ตอนล้างกระดูก สัปเหร่อจะผ่ามะพร้าวเทน้ำแล้วรดกระดูกโดยจะโยนมะพร้าวไปทั้งลูกเป็นการเสี่ยงทายด้วย โดยดูที่มะพร้าวแตกหากกะลามะพร้าวหงายอันคว่ำอัน ทำนายว่าผู้ตายจะไปเกิดซ้ำ ถ้าหากกะลามะพร้าวหงายทั้งคู่ ทำนายว่าผู้ตายจะเกิดไว แต่หากถ้าคว่ำหมดทั้ง ๒ อัน ทำนายว่าผู้ตายจะไม่ไปเกิดอีกต่อไปแล้ว

เมื่อเสร็จพิธี เจ้าภาพก็จะนำรูปคนตายกลับบ้าน แต่มีข้อพึงกระทำว่าต้องถือรูปหันเอาภาพคนตายเข้าหาตัว และห้ามพูดทักทายผู้อื่นเด็ดขาด เมื่อถึงบ้าน ให้วางรูปผู้ตายไว้ตรงที่นอนนอน เอาผ้าขาวปู จตุรูป ตะเกียง วางน้ำ ๑ แก้ว ไว้ข้างรูปถึง ๗ วัน เสื้อผ้านำไปใส่ตะกร้าวางไว้

ปราชญ์ชาวบ้านอีกคนหนึ่งที่เคยประกอบอาชีพเผาศพชาวมอญบางชั้นหมาก คือนายโนรี ดาวลาย อายุ ๘๗ อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๒ หมู่ ๘ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี (สัมภาษณ์ นายโนรี ดาวลาย วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) เป็นผู้ทำศพมานานกว่า ๕๐ ปี คุณตาเล่าว่าในอดีตนั้นเมื่อมีคนตายและจำเผาศพต้องเรียไรฟีนไม้ไฟเพื่อเอามาเผาศพ

ในอดีตถ้าผู้ตายกินยาฆ่าตัวตาย หรือถูกทำร้าย หรือตายจากอุบัติเหตุ ต้องฝังก่อนแล้วจึงขุดขึ้นมาเผา ถ้าผู้หญิงตายทั้งกลม ต้องฝังทั้งลูกคาท้อง ก่อนเผาจึงจะผ่าเอาลูกออกให้แม่เลี้ยงลูก แล้วพูดกับศพโดยวางที่หน้าอกบอกให้แม่เลี้ยงลูกไป

เมื่อชาวบ้านมาตามให้ให้จัดการศพที่บ้านหรือวัดทางบ้านญาติต้องเตรียมกรวยดอกไม้ รตน์าศพมัดตราสัง ๓ เปาะ สายสิญจน์มัดเท้าอันดับแรก แล้วโยงมามัดมือ และคล้องคอเอาสายเชือกกลับมามัดที่มือ สัปเหร่อจะพูดแผ่เมตตาดิๆ ให้ศพไปทางที่ดี ก่อนเผาจะต้องตัดสายสิญจน์ ที่มือขา และคอกออก มีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้ไปเกิด

เวลาจะเผาศพ ชาวมอญบางชั้นหมากจะนำมะพร้าวใส่กระแจะ ข้าวห่อ กล้วยปอกเปลือก เวลาเก็บกระดูกจะเรียกให้ผู้ตายมากิน คนมอญจะให้ทายาทใส่ชุดขาวผ้าถุงผืนขาว เสื้อขาว สไบขาว ถือกระแจะมะพร้าว และหม้อไฟ

เมื่อจะเก็บกระดูก คนมอญนำผ้าขาวบาง ๑ เมตร ข้าวห่อ กล้วย ๑ ลูก น้ำมะพร้าวล้างกระดูก (น้ำบริสุทธิ์) น้ำอบประพรม นำกระดูกตากแดดเสร็จใส่โหล ครอบ ๗ วันทำบุญ แต่ถ้าเป็นงานศพคนไทย ไปเก็บอัฐิใช้แดงก่า ย่าปลาหู ๔ กระพง ข้าวเปล่า ๑ ถ้วย น้ำเปล่า ๑ ขวด เพื่อเรียกผู้ตายกินข้าว นำน้ำอบประพรม

บางงานศพคนไทย สัปเหร่อจะเอามะพร้าว ๑ ลูก หมายถึงหัว น้ำตาลปึกหรือน้ำตาลทราย ๑ ถ้วย หมายถึงหัวใจ กล้วย ๒ หวี หมายถึง มือ เท้า ๒๐ นิ้ว อ้อย ๕ ท่อน หมายถึงแขน ขา ลำตัว นิมนต์พระ ๑ รูปสวด จากนั้นคนตาจะเก็บ ตอนเก็บจะนำกระดูกมาเรียงเป็นรูปร่างคนเสร็จ แล้วพระสวดกลับชาติให้ไปเกิด

คุณตาเล่าว่าเมื่อก่อนเผาศพ ใช้พินเชิงตะกอน ใช้ถ่าน ต่อมาในปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเตาไฟฟ้าหมดแล้ว สมัยก่อนถ้ามีการเก็บศพ จะใช้ซาแห้ง ๑๐ ถ้วย วางบน - ล่าง ทั้งหมด ๑ - ๒ เดือน

ปัจจุบันชาวมอญบางชั้นหมากแทบจะไม่ได้ใช้วิธีการเผาศพแบบดั้งเดิมอีกต่อไปเพราะแต่ละวัดจะมีเมรุเผาศพของตนเอง เว้นแต่เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านอาจยังมีขึ้นตอนพิธีกรรมต่างๆ อยู่ เว้นแต่ในกรณีที่เสียชีวิตที่โรงพยาบาลก็จะจัดการศพตามแบบประเพณีปัจจุบัน

๓. ประเพณีในการดำรงชีวิต

๓.๑ อาหารมอญบางชั้นหมาก

อาหารมอญเป็นอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีรสชาติและใส่เครื่องปรุงรสที่ไม่เหมือนอาหารไทย จากการสัมภาษณ์นางประหยัด ศรีจาง อายุ ๕๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๒ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี (สัมภาษณ์นางประหยัด ศรีจาง วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารมอญดังนี้

อาหารมอญบางชั้นหมากที่นิยมกินเป็นอาหารพื้นบ้านได้แก่ น้ำพริกหุง ซึ่งมีเครื่องปรุงได้แก่ ปลาจ๋า กะทิ ปลาหูย่าง ไส้พริกแห้ง หอมเผาหรือคั่วแห้ง ปลาหรือนิยมใช้ปลากะต๋ี่ ใส่มะขามเปียก วิธีทำ ตำพริกแห้ง ตำปลาหู หอมแดง ปลาหรือนั่นๆ ใส่กะทิตั้งไฟจนเดือด ใส่ปลาจ๋าลงไปปรุงรสด้วยมะขามเปียก ให้รสเมื่อชิมเปรี้ยวเค็ม น้ำพริกหุง นิยมกินกับผักจิ้ม ผักดิบ ผักบั้งคอง ผักชีลาว โดยผักบั้งนำมาคองกับมะดัน หรือมะเฟืองที่ปลุกตามบ้าน หรือนำหอยกกล้วย สายบัวมาคองรวมกับผักบั้ง

สำหรับอาหารอื่น ๆ ของมอญ ส่วนใหญ่ชอบผัดรสเปรี้ยวและเป็นผักที่มีในพื้นที่ เช่น

- มะตาด กระเจี๊ยบ ส้มพอเหมาะ จะนิยมทำแกงส้ม โดยไม่ต้องใส่รสเปรี้ยว

- เอื้องนิยมใช้ส่วนยอดอ่อนและลำต้น รสฝาดเปรี้ยวชนิดหนอย
- แกงส้มพุดราพื้นบ้านจะนิยมผสมหัวแปบ เข้ากันดี โดยต้องบุพุดราก่อน
- กระต่อนิยมแกงส้มใส่ผักบุ้ง
- พังพวยหรือแพงพวยนิยมนำมายำกับปลาล้างหรือแกงส้ม

ภาพที่ ๑๓ : หญิงมอญบางขันหมากนำผักสวนครัวมาขายที่ตลาดนัด

นอกจากนี้ยังมีอาหารประเภทแกงเลี้ยง ที่มีผู้นิยมกินในวิถีชีวิตประจำวันอีกด้วย

นางมาลี แซ่มแก้ว อายุ ๖๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๗/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี อาศัยขายแกงมอญในหมู่บ้านและนางละมุล กิตติคุณดิลก อยู่บ้านเลขที่ ๓๗/๔ หมู่ ๑ ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จ.ลพบุรี กล่าวว่าคนมอญนิยมหาผักในพื้นที่มาทำอาหารด้วยชุมชนอาศัยอยู่ติดกับแม่น้ำ โดยหากเป็นแกงส้มจะนำเนื้อปลามาโขลกในพริกแกงส้ม ไม่นิยมใส่เนื้อปลาเป็นชิ้น แกงที่ทำได้แก่ แกงไหลผักปอด จะพวยเรือไปเก็บไหลผักปอดที่ลอยเป็นแพในแม่น้ำเลือกยอดและไหลอ่อนๆ มาเด็ดล้างน้ำให้สะอาด เครื่องแกง มีพริกแห้ง หอม กะเทียม กระชาย กะปิ ตะไคร้ มะขามเปียก น้ำปลาร้าตำพริกแกงให้ละเอียดนำน้ำต้มจนเดือดใส่น้ำปลาร้า เกลือปลาได้แก่ปลาช่อนหรือปลานิล ๕ ลงไปต้มเรียกต้มปลารวน จนเปื่อยตักปลาขึ้นมาโขลกรวมพริกแกง ระหว่างน้ำเดือดนำไหลผักปอดลงใส่ลงไป ตักพริกแกงในครกใส่ลงหม้อ รอเดือดใส่น้ำมะขามเปียก ไม่นิยมใส่น้ำตาลปีบปรุงรสเพียงเปรี้ยวเค็มเท่านั้น

หากเป็นแกงบอนจะใส่ลูกมะกรูดและใบลงไปนอกจากนี้ยังนิยมแกงส้มผักบุ้ง ดอกงิ้วจะใช้เกสร
หมวกดอก ใส่น้ำมันปลาสด ไม่นิยมรสหวาน

แกงมอญที่ปรุงรสหวานมีมะละกอ แกงบอน แกงมะขม แกงมะตาดจะไม่กินเกสร เนื้อมะตาด
จะมีรสเปรี้ยวจากลูกและเนื้อ

ยำซีเหล็ก นำใบซีเหล็กต้มออกซม บีบน้ำออก สักใบสักหน่อย นำยามีน้ำมะขามเปียก ปลาย่าง
ป่น หอมซอย พริกแห้งคั่วตำป่น ตะไคร้เผาและข้าวอ่อนเผาหั่นตำรวมกับพริกตะไคร้ ใส่น้ำตาลป็นนิต
หน่อย

ในหมู่บ้านมีการขุดหาน้ำในป่าไม่หลังหมู่บ้านนำมาทำแกงเลี้ยงกิน นอกจากนี้ยังเก็บ
แพงพวยสีข้าว สีแดงจากแหล่งน้ำในหมู่บ้านมายำกับปลาซึ่งสีแดงจะมีรสชาติอร่อยกว่าแพงพวยสีข้าว
(สัมภาษณ์นางมาลี แซ่มแก้ว วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

นางสาววิญจนา รุ่งทอง อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๖ ตำบลบางขันหมาก อำเภอ
เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า อธิบายเรื่องอาหารของชาวมอญบางขันหมากทั้งใน
ชีวิตประจำวันและอาหารในประเพณีว่าหากเป็นเทศกาลสงกรานต์ที่วัดกลาง จะทำกับข้าวสงกรานต์
ข้าวแช่ โดยข้าวหอมมะลิหุงธรรมดาโรยน้ำข้าวเททิ้งใสน้ำดอกมะลิ ล้างจนข้าวใส กรองข้าวใส่กระชอน
ทอดให้สะเด็ดน้ำ นำน้ำแช่ดอกมะลิไว้เติมข้าวใสน้ำเย็น (สัมภาษณ์นางสาววิญจนา รุ่งทอง วันที่ ๑๖
พฤศจิกายน ๒๕๕๙)

เครื่องข้าวแช่หรือกับข้าวแช่ที่ชาวมอญบางขันหมากทำคือ ยำไข่เค็ม ผักกาดหวานผัด ปลาผัด
หวาน ยำไข่เค็มใส่หอม มะม่วงสับ หมูหวาน (เนื้อหมูเส้นตากแดด จิกฝอย ผัดกะทิ หอม น้ำตาล)
ผัดกระเทียมตองใส่ไข่ เมื่อเตรียมสำหรับข้าวแช่เสร็จแล้วก็จะหอบไปถวายพระที่วัดก่อน

จะเห็นได้ว่าอาหารของชาวมอญใช้วัตถุดิบในการปรุงอาหารที่หาได้ในท้องถิ่น มีการประยุกต์ใช้
วัตถุดิบที่ได้มาจากแหล่งอื่นบ้าง อาหารส่วนใหญ่เป็นแกงผักพื้นบ้าน

ภาพที่ ๑๔ : ผลมะตาด ผลไม้พื้นบ้านของมอญ และวัตถุดิบในการประกอบอาหารอื่นๆ

๓.๒ การศึกษา

การเรียนการสอนในชุมชนมอญบางชั้นหมากในส่วนของที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของมอญ นั้น คือการเรียนภาษามอญ จากการศึกษาพบว่าชุมชนมอญนี้ยังมีการใช้ภาษามอญอยู่ ทั้งภาษาพูดและเขียน มีแบบเรียนภาษามอญที่ในชุมชนได้เรียบเรียงไว้และมีหลักฐานคือสมุดข่อยจากวัดโพธิ์ระหัด จารด้วยอักษรมอญไว้ สันนิษฐานว่าน่าจะเขียนขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕ (ภูธร ภูมะธน, ๒๕๓๐ หน้า ๑๗) เมื่อศึกษาวิจัยแล้วพบว่ารูปแบบอักษรมอญในสมุดข่อยนี้ต่างจากอักษรมอญที่ใช้กันในดินแดนมอญหลายตัว

ตารางพยัญชนะมอญเปรียบเทียบระหว่าง
พยัญชนะมอญปัจจุบันและพยัญชนะมอญจากสมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด

อักษรอมอญปัจจุบัน	က	ခ	ဂ	ဃ	င
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 ကီး (ก)	 คะ (ข)	 เกียบ (ก)	 เข็ยะ (ข)	 เจ็ยะ (ง)
อักษรอมอญปัจจุบัน	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 จ๊ะ (จ)	 ชะ (ฉ)	 เจ็ยะ (ช)	 เข็ยะ (ฌ)	 (ญ) เข็ยะ
อักษรอมอญปัจจุบัน	ငှ	ဋ	ဋ	ဗ	ဏ
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 ทะ (ฎ)	 ท๊ะ (ฏ)	 ท๊ะ (ฏ)	 เข็ยะ (ฒ)	 ณะ (ณ)
อักษรอมอญปัจจุบัน	တ	ထ	ဒ	ဓ	န
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 ต๊ะ (ด)	 ทะ (ด)	 เต็ยะ (ด)	 เข็ยะ (ธ)	 เข็ยะ (น)
อักษรอมอญปัจจุบัน	ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 ป๊ะ (ป)	 ฟะ (ผ)	 เบ็ยะ (พ)	 เก็ยะ (ภ)	 เข็ยะ (ม)
อักษรอมอญปัจจุบัน	ယ	ရ	လ	ဝ	သ
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 เข็ยะ (ย)	 เจ็ยะ (ร)	 เส็ยะ (ล)	 เว็ยะ (ว)	 ชะ (ศ)
อักษรอมอญปัจจุบัน	ဟ	ဇာ	စ	အ	ဗ္ဗ
อักษรอมอญจาก สมุดข่อยวัดโพธิ์ระหัด	 ฮะ (ห)		 บ๊ะ (บ)	 ฮ๊ะ (อ)	 เข็ยะ

สำหรับภาษาพูดนั้น พบว่าในชุมชนมอญบางชนชั้นหมากมีสภาพิตและคำคมมอญมาก นายจำปี
ชื่อสัตย์ (ภอร, ๒๕๓๐ และ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๐) ได้รวบรวมสภาพิต
มอญไว้เผยแพร่ เช่น

ปะเราะเอาแตมกอ แปลว่า ไม้รัฐิฐั้ว รับปฏิเสธแล้ว
ฮ่าชะเงี้ยะห์เจี้ยะเก๊าโต๊ะเหนิน แปลว่า ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นอง
เรียวเอาแตม เรียวตะแนมตัจ แปลว่า ชะลอมไม้รัฐิฐั้ว ชะลอมต้องจมน้ำ

๓.๓ ความเชื่อเรื่องผีประจำตระกูล

ความเชื่อเรื่องผีประจำตระกูลของชาวมอญบางชนชั้นหมากเป็นความเชื่อที่ยังคงนับถือปฏิบัติกัน
จนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงกรานต์ หรือเทศกาลออกพรรษาที่ชาวมอญบางชนชั้นหมากจะไป
กราบไหว้บรรพบุรุษของตนที่วัด และในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี จะมีประเพณีการเลี้ยงผีประจำตระกูล

ในช่วงเทศกาลทางศาสนาหรือเทศกาลประจำปี ชาวมอญบางชนชั้นหมากจะไปทำบุญที่วัดที่
บรรพบุรุษของตนศรัทธาหรืออุปถัมภ์มาแต่เดิม เช่น การทำบุญระหว่างสงกรานต์ วันเข้าพรรษา หรือวัน
สารท ชาวมอญจะนำข้าวปลาอาหารและธูปไปไหว้ที่โกศบรรจกระดูก หรือที่เจดีย์บรรจุกระดูกที่วัด เพื่อ
อุทิศให้ผู้ล่วงลับไป ชาวมอญบางชนชั้นหมากเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนจะกลับมารับผลบุญจากลูกหลาน
โดยต่างก็นำสำรับกับข้าวและธูปไปปักไว้ มีการทำความสะอาดเจดีย์หรือบริเวณที่บรรจุอัฐิ และก็จะ
นั่งล้อมรอบบอกกล่าวบรรพบุรุษของตนให้มารับอาหารไหว้ ก่อนกลับจะให้ ๓ ลา เพื่อให้บรรพบุรุษรับรู้
การทำบุญร่วมกันทุกวัดเช่นนี้ ทำให้ชาวมอญบางชนชั้นหมากรู้จักหน้าตากัน และรู้จักบรรพบุรุษของตน
หรือญาติมิตร

การทำบุญในเทศกาลประจำปีหรือเทศกาลทางศาสนานี้ เป็นการรวมญาติในสกุล และเป็นการ
รักษารวมเนียมประเพณีมอญบางชนชั้นหมากได้เป็นอย่างดี

ส่วนความเชื่อเรื่องผีประจำตระกูลนั้น นับว่าเป็นเรื่องสำคัญของมอญบางชนชั้นหมาก ที่จะต้องมี
การเลี้ยงผีในเดือน ๖ ของทุกปี หลวงพิ่มองอธิบายว่าจะไม่มีเลี้ยงผีในวันพระ แต่ละสกุลจะมี "ต้นไม้" ของ
ตน และจะใส่ของไหว้ที่ต่างกันไป เช่น ตระกูลหยดย่อยจะใช้เต้า ตระกูลแดงงามใช้ปลานึ่งกับปลาอย่าง
ตระกูลรุมรามัญใช้ปลาช่อน ปลาต้มขมิ้น เป็นต้น

ผีประจำตระกูลแต่ละตระกูลจะมีบ้านศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรม เช่น นางอำไพ หยด
ย่อยให้ข้อมูลว่าเรื่องผีว่าที่บ้านมีเสาเอก มีผีประจำตระกูล ตอนลูกเด็ก ๆ จะต้องให้ไว้ผมโก๊ะจนโตทั้งคู่

ตอนตัดโก๊ะต้องมีการทำบุญเลี้ยงพระเช้าที่บ้านไปรวมมีตระกูลหยดย่อยไปไหว้ที่บ้านป่าพร้อมต้นตระกูลหยดย่อย ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัดอัมพวัน ไหว้ตอนบ่าย ในทุกวันที่ ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี

เข้านางอำเภอจะไหว้ผีที่บ้านที่เขาอก มีเครื่องไหว้ภาคเดียว เหมือนผีบ้านผีเรือน ในภาคมีข้าวเหนียวหนึ่ง กล้วย มะพร้าวแก้ว ๑ ลูกผ่าซีก และกะเทาะเนื้อเป็นเสี้ยวๆ น้ำใส่ขัน ๑ ขัน มีขนมแดงตระกูลหยดย่อยนี้จะไม่นำของหวานเช่นน้ำตาลมาเลี้ยงผี (สัมภาษณ์วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๙)

นางสมพิศ แดงงาม อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางชันหมาก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี อธิบายว่าเรื่องผีโรงหรือผีประจำตระกูลแดงงาม ต้องเลี้ยงที่บ้านของตน โดยผีของมอญบางชันหมากจะเลี้ยงบนบ้าน ทางครอบครัวจะเชิญผีลงมาที่บ้าน ผีอยู่กลางแจ้ง ทั้งตระกูลรามัญวงศ์ ตระกูลแดงงาม ตระกูลเชื้อฮั่น ตระกูลกรบทอง และตระกูลแดงงาม โดยในวันที่ ๑๐ ค่ำ เดือน ๖ ทุกคนในสกุลจะมารวมเลี้ยงผีที่นี่ จะเลี้ยงผีโรงโดยนำปลาช่อนหนึ่ง ๑ ตัว กล้วย ๑ หวีแบ่งเป็น ๒ ส่วนจัดใส่ ๒ ถาด มะพร้าว ๑ ลูก ขนมต้มแดงต้มขาว มะพร้าวทึนทึก เขามีคั่วานเนื้อมะพร้าวออกมาให้เป็นเส้นยาว (สัมภาษณ์นางสมพิศ แดงงาม วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๙)

สำหรับตระกูลแดงงาม มีเงื่อนไขในการเตรียมอาหารเลี้ยงผีประจำตระกูลเป็นพิเศษ คือปลาแห้งทั้งตัวไม่หุบหัว ไม่ทอดเกล็ด มีเพียงล้างควักไส้ให้สะอาด ตระกูลนี้ไม่เลี้ยงเต่าหรือไก่ แต่เลี้ยงปลา

ต้นผีแดงงามปัจจุบันนี้อยู่บ้านนางสะอาด อายุ ๕๒ ปี สะใภ้บ้านเลขที่ ๔ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางชันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นคนไทยสะใภ้มอญอยู่โคกสลุด มีอาชีพทำนา หากมีกำหนดคนอายุมากตายหมดให้ต้อนคนอายุใส หรือมีความประสงค์จะอยู่เลี้ยงชรายตระกูลแดงงาม โดยผีจะเข้าทรงบอก โดยในตระกูลจะเวียนกันเอาห่อผ้าไปเชิญเข้าร่างทรง โดยมีมโหรีหิ้วไป เขามีคั่วแบกผ้าไป

ขนมไหว้ จะเป็นขนมต้ม ไม่คั่วลูกมะพร้าว ใส่ข้างในเป็นน้ำตาลก้อน ขนมบัวลอย มีทั้งเม็ดเล็กเม็ดใหญ่ ปลาบางตระกูล จะทำปลาดำต้มขมิ้น ปลาสร้อยขาว แทนปลาอย่าง ดอกไม้ไหว้ไม่มีใช้ พวงมาลัยดอกมะลิ

วันเลี้ยงผีเตรียมแป้ง น้ำหอมกระจกหวี เตรียมวงพาน โดยเปลี่ยนใหม่ทุกปี

ส่วนนางประหยัด ศรีจาง เล่าว่าการไหว้ผีประจำตระกูลจะกระทำในเดือนหก และกล่าวว่าคนมอญเชื่อว่ากรปรวย ผิดสำแดง เกิดจากผี ต้องทำพิธีเสียบาล โดยหุงข้าวนำใส่ผ้าห่ม มีด ๑ เล่ม บอกผีว่าเอาข้าวปลาอาหาร เหล้ายา ปลาปิ้งมาไหว้ โดยตรงคนป่วยซึ่งนั่งเหยียดยาว เหมือนเสริจจะเอาข้าวไปคั่วว่าหน้าทางเข้าบ้านไว้ บอกคนป่วยว่าหายนะ เมื่อคนป่วยรับคำว่าหาย ก็เลยเกิดความเชื่อ

ว่าเกิดจากการกระทำของผีที่มาแฝงเรียก “ฟาดข้าว” วิธีทำทำทรงสามเหลี่ยมเสียบาล จะต้องปั้น
ตุ๊กตาดินเหนียวมีข้าวผักปลาอย่า ซึ่งใส่ กะปิ ปลาข้าว หอมกระเทียมพริกแห้ง (สัมภาษณ์นาง
ประหยัด ศรีจาง วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๙)

บ้านมอญบางขันหมากยังเชื่อว่ามีคนเป็นปอบ เวลาพบกันคุยปกติจะไม่กล้าว่ากันด้วยเกรงจะ
ทำให้ผีปอบเจ็บแค้น เมื่อกลับไปเอาเจียน ด้วยเห็นคนมีไก่แล้วอยากกิน จะเชิญหมอชาวบ้านมาจับตัว
คนป่วย ถามว่าอยากกินไก่หรือไม่ จะโทษว่าปอบมาแฝงตัวเราเลยเอาฝ่ามือมาใส่ข้าวใส่ไก่ให้เพื่อฟาด
ข้าว โดยใช้ข้าวปากหม้อ พิธีนี้ทำตอนเย็นเพื่อบดบังความดูออกไปจากตัว ไม่ให้ปอบมาแฝง สามารถทำ
ได้ทุกวันยกเว้นวันพระ

นายทวี เทียงบุตร อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมืองลพบุรี
จังหวัดลพบุรี อธิบายเรื่องผีบรรพบุรุษว่า ทุกปีจะต้องไปทำบุญที่วัดกลาง เว้นแต่ช่วงสงกรานต์และใน
เทศกาลออกพรรษาที่จะไปทำบุญทุกวัด คุณลุงทวีเล่าเช่นกันว่า มอญมีความเชื่อเรื่องผีโรงประจำ
ตระกูล ผีเรือน ผีที่ศาล ๔ ศาลของมอญ คือศาลเจ้าแม่ตากฟ้า (เจ้าแม่บ้านล่าง) ศาลบ้านบน
ศาลเจ้าพ่อจ้อย (ศาลหนองรี) และศาลใหม่ (เจ้าแม่ตากฟ้า) ศาลต่างๆ ไร้หลังสงกรานต์ตามกลุ่มบ้าน
ชาวบ้านจะนำกล้วย ต้มข้าว ต้มแดง ไก่ต้ม ปลาต้ม ข้าวโห้ ชาวบ้านกลุ่มที่ใกล้ศาลจะรวมกัน
(สัมภาษณ์นายทวี เทียงบุตร วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๙)

การให้ผีตามหมู่บ้านผีศาล ผีจระจัด รตนจมน้ำ ตายโหง ไม่มีญาติร่อนร่มา กลัวว่ามาแย่ง
ของเด็กกิน เด็กป่วย ทำให้เด็กป่วย ถึงปีจะเลี้ยงผี เด็กกลัวต้องทิ้งกบาล ถ้าเลี้ยงเสร็จหมดเวรกรรมผีจะ
ไปเอง ร่างทรงจะส่งผีไปสุดไปเกิด

ภาพที่ ๑๕ : ศาลเจ้าแม่ตากฟ้า ศาลกลางของชุมชนมอญบางชันหมาก

๓.๔ การประกอบอาชีพทำอิฐมอญ

นางเป่า แก้วไทย อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบางชันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี (บิดาเป็นคนไทย มารดาเป็นคนมอญ) (สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) ปัจจุบันประกอบอาชีพทำอิฐขาย คุณเป่าพูดภาษามอญได้ ทำมาอาชีพทำอิฐมาตั้งแต่ออกจาก ป.๔ มาจนอายุประมาณ ๑๑ ปี เป็นลูกจ้างที่โรงงานทำอิฐมาก่อนต่อมาหาเงินทุนมาซื้อดิน ๑,๕๐๐ บาท มาเทดิน เลือกลงดินแดง ชายก้อนละ ๑ บาท (ก้อนเล็ก ๑ บาท ก้อนใหญ่ ๕ บาท) คนจะซื้อไปจัดสวน และพวกซ่อมโบราณสถานสั่งซื้อผ่านคนกลาง

วิธีทำทำอิฐเริ่มจากเอาดินแช่น้ำตั้งแต่เช้าถึงเย็น แล้วย่ำดินผสมแกลบกับขี้เถ้า โดยคนยืนถือ จอบลับ ๔ - ๕ ทีयरๆ ส่วนผสมแกลบไม่เต็มเข่ง (๓ กระพีเข่ง) และขี้เถ้าไม่เต็มเข่ง (๓ กระพีเข่ง) ต่อปริมาณดิน ๖ รดเข็นเล็ก เมื่อย่ำดินแล้ว ต้องหมักค้างคืนไว้ นำมาปั้น ตากแดด ๒ วัน จากนั้นเก็บเข้า ร่ม เอาพลาสติกคลุมกันฝน เอามีตาดากขอบให้ได้สี่เหลี่ยม นำมาตั้งเรียง ๖ คูณ ๖ จำนวน ๑๓ ชั้น ๔๐

ก่อน รอเผา เวลาเผาอิฐได้กลับเข้าเย็น เผาเข้าเย็น เอาซีเมนต์ใส่จนอิฐสุกใช้เวลา ๔ - ๕ วัน รอเย็นแล้วจึงส่งขาย โดยมีคนมารับซื้อถึงที่ ปัจจุบันนี้เหลือเพียงบ้านนางเป่าเท่านั้นที่รับทำอิฐมอญ

ภาพที่ ๑๖ : หญิงมอญบางชั้นหมากที่ยังคงเผาอิฐมอญขาย

ภาพที่ ๑๗ : กองอิฐมอญที่เผาแล้ว พร้อมจำหน่าย

ภาพที่ ๑๙ : โรงเผาอิฐมอญ

จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีของชาวมอญบางชนชั้นหมากนี้ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันชุมชนมอญบางชนชั้นหมากยังคงประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของตนอยู่ แต่ประเพณีส่วนใหญ่เป็นประเพณีในรอบปีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ ซึ่งปฏิบัติมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีการจัดตั้งชมรมยูวชนไทยรามัญวัดอัมพวัน ลพบุรี ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และก่อตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลบางชั้นหมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงมีการฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ที่หายไปขึ้นมาอีกครั้ง รวมทั้งจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นเช่นการจัดงาน “งานเจียะเป็งพะ” ในวันเสาร์สุดท้ายของเดือนกุมภาพันธ์ที่จะเป็นการรวมกลุ่มมอญทั่วประเทศ หรืองานประเพณีทอดผ้าป่าทางน้ำ โดยจะเห็นว่ามีการร่วมมือกับภาคส่วนราชการและเอกชนมากขึ้น เช่นการจัดกิจกรรมพล้งบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นต้น